

LA COVA HOSPITAL DE SANTA LLÚCIA

75 ANYS DE LA BATALLA DE L'EBRE

Rememrança

La Cova Hospital coneguda com la Cova de Santa Llúcia ja l'habitava l'home en temps prehistòrics, és un lloc de culte del cristianisme i la tradició eremita es perd en el temps. La seva situació, la font d'aigua, les grans dimensions i les especials característiques, varen ser els factors decisius per d'instal·lar-hi un hospital militar de les Brigades Internacionals, els dies previs a la Batalla de l'Ebre, l'any 1938. El Dr. Douglas Jolly, metge neozelandès que hi va treballar, en el seu llibre sobre la cirurgia de guerra, l'any 1941 ens el descriu com un hospital de nivell 1 amb 100 llits, 3 quiròfans i 6 equips quirúrgics mòbils, cada un dels quals estava format per unes 14 persones, una ambulància i un vehicle de transport.

El que aquí passar durant els més de 4 mesos que va funcionar, quedà oblidat i amagat entre aquestes roques, durant dècades tot quedà abandonat i, com si volgués amagar la història, el brossam ho envaï tot. Molt freqüentat fins a la guerra, després, ningú volia saber res d'aquest lloc de mort i de tragèdia.

A partir de l'any 1977, arribada la democràcia, alguns que hi havien estat, passaven pel poble preguntant per la Cova. Des què hi vaig estar per primer cop m'intrigava el que aquí hi havia pogut passar.

L'any 1982, previ acord amb els propietaris, s'iniciaren els treballs de neteja i a partir de l'estiu de 1983, ja com alcalde, vam continuar la tasca. Però fins l'any 1991 no s'aconseguí l'acord amb els propietaris per a compra-la. Dos milions de pessetes (12 mil €) va ser el que es va pagar finalment. Una part dels diners es van aconseguir amb una subscripció popular i la resta amb fons de l'Ajuntament.

De les peticions d'ajuda fetes tant al Govern Central com a l'Autonòmic no se n'obtingué cap resposta.

Els primers indicis que aquí hi va passar quelcom extraordinari van venir de fora. Va ser al gener de 1987, quan uns estudiants de Tarragona es van presentar a l'Ajuntament preguntant per la Cova; havien estat a Londres i portaven un llibre escrit en anglès que en parlava i en una fotografia es podia apreciar una filera de llits. El llibre tractava de les infermeres britàniques a la Guerra Civil. En els anys següents el pas de persones s'accentuà; alguns que hi havien estat recordaven entre emoció i llàgrimes, que aquí els havien curat i salvat la vida. Però no va ser fins a l'any 2000 amb l'arribada de l'Angela Jackson, quan es començà ha aixecar el vel que tapava les històries i tragèdies de la Batalla de l'Ebre aquí amagades.

Recordo perfectament quan vaig estar per primer aquí, era l'estiu de 1948, un any extremadament sec. El 7 d'abril Franco havia decretat el final de l'estat de guerra, tenia tan sols cinc anys i vaig venir amb un oncle a buscar aigua amb la mula a la font que hi brolla; ell és el que em va explicar que aquí hi havia un hospital durant la guerra que curaven i hi morien soldats. Havien passat 10 anys de la Batalla de l'Ebre i el que em cridà més l'atenció de la Cova va ser la olor, una olor que res tenia a veure amb l'entorn; ni el bosc, ni els olivers, ametllers i vinyes podien dissimular aquella olor forta, penetrant. En endavant aquella olor la vaig associar sempre a la calor i llum intensa i blanquinosa de la canícula del mes d'agost; tot aquell conjunt, m'havia deixat una imatge i un flaire de guerra que ja no apartaria del meu subconscient. Quan ja de més grandet, jugant, fèiem cap aquí, em corprenia, més quan, al gratar per un d'aquells talussos, apareixien restes d'amputacions.

Van haver de passar 53 anys fins que, al setembre de 2001 "The Volunter", revista dels brigadistes americans de la Brigada Lincoln, publicà un reportatge d'Àngela Jackson sobre l'hospital de la Cova. Winifred Bates, una dona britànica que hi va treballar deia:

“És tan difícil fer un home i tan fàcil enviar-lo a la mort!. Mai no oblidaré l'Ebre. Si anaves a fer un tomb pels voltants de la Cova, podies sentir l'olor de la mort“.

L'olor de la mort !...Aquesta, aquesta era la olor que sentia i no podia esbrinar de que era. Les roques i el terra havien quedat xopes de sang i suors vessades, de medicaments, de restes d'òrgans i d'amputacions semi-soterrades que restaven encara aquí, com a testimoni de la gran tragèdia que es vivia els dies de la Batalla de l'Ebre.

Poc havia canviat la Cova des de la Batalla de l'Ebre; aquell estiu de 1948, fins i tot la forta olor de l'hospital de guerra que acollí persistia i ni la capelleta de la Santa s'havia restituit. La imatge que guardo d'aquell dia d'agost, és una imatge en blanc i negre. Després de dècades d'història oculta, sortosament, en els darrers anys ha anat aflorant informació; les fotografies, els documents, els protagonistes que he conegut i els seus relats, petits detalls que aparentment no tenien importància, han servit per resoldre i completar el trencaclosques final. Avui, quan torno aquí en solitud, em rebé aquella olor que vaig sentir fa més de 65 anys; no és cap esforç situar els meus registres visuals i mentals acumulats. Amb un realisme sorprenent, sobre aquell escenari en blanc i negre apareixen les rengleres de llits amb els ferits, sento els seus crits i gemecs, observo el neguit de les infermeres i infermers anat d'un llit cap a l'altre. A un racó, junt a la paret de pedra, la infermera Aurora te cura del nen Manuel de 10 anys, ferit per les bombes. Uns metres més cap al centre hi ha la Teresina, greument ferida per la metralla i les cremades en el bombardeig del poble; alliberada dels efectes de l'anestèsia li acaben de confirmar la mort de les dues filles petites de 2 i 7 anys, brutalment destrossades per les bombes; els seus crits i plors de dolor i desesperació provoquen uns moments de silenci esborronador. El soldat Isidre, de 21 anys, està agonitzant, no hi ha cap esperança; amb igual situació veig el José, destrossat per la metralla, i el Ramon; són com dues criatures de 17 i 18 anys de la lleva del biberó. L'Alfonso és un presoner que acaba de morir i estan retirant el seu cos horriblement mutilat per la metralla, ha resistit poques hores. Uns llits més enllà, cap a la zona de quiròfans, la infermera Patience te cura de l'Harry, un jove brigadista gal·lès; fa quatre dies que agonitza i està fent els últims sospirs. Avançant entre els llits, em deturo davant d'un jove soldat; es diu Ramon i em diu que és del Masroig; està espantat per l'horror que contempla al seu voltant, però sortosament les seves ferides no són greus i en qüestió d'uns dies podrà anar cap a casa a recuperar-se. Al llit del costat, més desafortunada és la situació del Joan, un jovenet de tan sols 17 o 18 anys de la lleva del biberó, ha perdut una cama per l'explosió d'un obús de morter; acaba de sortir del quiròfan, el seu estat es greu però els doctors diuen que se salvarà. La Dolores te tot el braç dret amputat i la Josefa té ferides arreu, va enguixada dels dos braços i està greu; com el nen Manuel, totes dues també els han portat de Corbera d'Ebre després del gran bombardeig. La Ramona és una noia del poble que te cura de l'Steve, un brigadista ferit però fora de perill, està assedegat i l'ajuda a beure un got d'aigua. Com altres noies, ve a l'hospital a ajudar en tot el que poden.

Al girar-me cap al camí d'accés, em criden l'atenció els soldats sanitaris que porten els ferits de les ambulàncies que arriben del front cap a la tenda pavelló de classificació del bancal de sota. Els que han mort pel camí, els porten directament cap al cementiri. Els altres els pugen i van situant-los com poden en qualsevol lloc de l'hospital, esperant, que uns que acaben de morir, els treguin dels llits per portar-los cap al cementiri.

“Mare meva, quina carnisseria! Som a mig matí i ja en portem 12, ahir en van ser 21. És un tràgic degoteig que no para” exclama l'infermer Albert.

L'hospital està completament saturat, no n'hi cap més. Als quiròfans hi ha neguit; els doctors Gras, Saxton, Fuster, Jolly, Torrens i altres, estan fent tot el que poden, treballen nit i dia sense descans, intentant salvar aquelles criatures destrossades per les bales i les bombes. El Josep acaba de deixar els últims ferits, tota la nit ha anat i vingut de l'Ebre; vermell com un tomàquet i xop de suor, s'ha atansat a beure, està esgotat i es deixa caure estirat al terra a descansar uns minuts; és un jove conductor d'ambulància de Corbera d'Ebre, i explica trasbalsat, que el seu poble ha estat esclafat per l'aviació franquista i és un munt de runes.

En mig de tot aquest batibull em sorprenen els plors d'una criatura: veig una dona que acaba de donar a llum un nen; són refugiats, el seu marit convalescent encara de les ferides els ha portat fins aquí. Cap a l'altre extrem, una altra dona plora amb desesperació al costat d'un llit amb el cos d'un nen petit de 3 o 4 anys que acaba de morir; són de la Palma d'Ebre, el poble del costat, i no ha pogut ser: no han pogut salvar el seu fill.

Les cruus imatges se succeeixen unes darreres de les altres. M'aclaparen, els crits i gemecs esfereïdors em situen al límit del dolor; un gran esborronament corre de d'alt a baix pel meu cos, i les llàgrimes que brollen ja dels meus ulls, em tornen a la realitat, i contemplo, ara en color, la bella imatge de la Cova actual, guardiana de la història.

Els primers dies de desembre els ferits van ser evacuats cap a Reus i es desmuntà l'hospital. Després de la derrota de l'Ebre, el que quedava de l'Exèrcit Republicà intentà refer-se, el poble era un formiguer de militars als quals se'ls intentava aixecar la moral amb uns pamflets que deien: SOLDADOS DE LA 43 DIVISION, HÉROES DEL EBRO, CONTRAATACAR PARA VENCER, LA VICTORIA SERÁ NUESTRA. Més de 50 mil se'n van imprimir a Margalef, el poble del costat, per repartir entre la tropa. Però no hi va haver contraatac ni victòria: el 23 de desembre l'exèrcit franquista inicià l'ofensiva final sobre Catalunya i el dia 31 era ocupat el poble. L'objectiu de la 12 Divisió del Cos d'Exèrcit de Navarra del General Solchaga que baixava de terres lleidatanes i del Cos d'Exèrcit Marroquí, que en una maniobra de distracció pujava de l'Ebre per a confluïr a la Bisbal, s'havia complert.

Centenars de fogueres il·luminaven i escalfaven aquella freda nit de Cap d'Any, a l'entorn de les quals acampaven cantant, els milers de soldats de l'exèrcit franquista que havien substituït als republicans en retirada. Després de quinze dies de sagnants i intensos combats, els republicans eren derrotats i expulsats del Montsant. Al poble la guerra havia acabat. D'això en fa 75 anys.

D'aquella guerra, junt amb els seus morts, dos símbols n'ha quedat al poble per a la història: el Cementiri Municipal i la Cova Hospital de Santa Llúcia. Tots dos formen avui, un conjunt històric i sentimental inseparable.

*Enric Masip Gorgori.
No Jubilem La Memòria.*

La Bisbal de Falset, (Cova de Santa Llúcia) 21-9-2013